

Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ'* (nşr. Abdüset-târ Ahmed Ferrâc), Kahire 1379/1960, s. 230; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1383/1963, I, 113; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, IX, 153-155; Brockelmann, *GAL*, I, 32; *Suppl.*, I, 68; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, II, 83-88; O. Rescher, *Beiträge zur Arabischen Poësie*, İstanbul 1959-60, VI/3, s. 99-175; Sezgin, *GAS*, II, 229-235; Abdülmuttalib Salâh, "Kâ'b b. Zühayr", *ME*, XXVI/8 (1959), s. 461-465; Hasan Kurun, "Kaşîdetü Kâ'b ve menziletühâ", *a.e.*, XLVIII/2 (1976), s. 179-191; Mahmûd Abdullah el-Câdir, "Dirâse tahkîkiyye fi Divânî Kâ'b b. Zühayr", *el-Meurid*, IX/4, Bağdad 1981, s. 804-812; Süleyman Tülücü, "Kâ'b b. Zühayr ve Kasîde-i Bürde'si Üzerine Notlar", *EAÜİFD*, sy. 5 (1982), s. 159-173; D. Cäsir Halîl Ebû Safiyye, "Bânet Sü'âd: Dirâse nakdiyye", *Mecelletü ebhâsi'l-Yermük*, IV/1, Amman 1986, s. 63-65; R. Basset, "Ka'b b. Zuhayr", *EI²* (İng.). IV, 316; Hüseyin Algül, "Ensar", *DIA*, XI, 252.

AHMET SAVRAN

KABAKÇI İSYANI

Nizâm-ı Cedîd ve III. Selim devrini
sona erdiren isyan.

1792 Yaş Antlaşması ile neticelenen Rus savaşının hemen ardından ordunun disiplin altına alınması, Avrupa'da câri usuller dahilinde yenilenmesi yanında devletin diğer kurumlarının da yeniden yapılandırılması anlamında başlatılan Nizâm-ı Cedîd hareketi, bu alanlarda önemli reformlar gerçekleştirmiş olmakla beraber 1805'ten itibaren gelişen tepki ve eylemlerle sarsılmaya başlamıştır. Yapılan uygulamalardan memnun olmayan yeniçeri ve ulemâ kesimi, ortak bir tavır içinde yenilikler karşısında menfaatleri zedelenen muhalefet cephesini genişletme imkânı bulmuştur. Nizâm-ı Cedîd'in Rumeli'de de uygulanması teşebbüsü, âyan ve mütegalibenin genel direnişi ve silâhlı çatışmaları neticesinde başarısızlıkla sonuçlanmış (II. Edirne Vak'ası, 1806), bundan vazgeçilmesi Nizâm-ı Cedîd faaliyetlerini tamamen zaafa uğratmıştı. Vehhâbî isyanları sebebiyle hac yollarının kapanması ve İngiliz filosunun İstanbul önlerine gelmesi (Zilhicce 1221 / Şubat 1807) gibi gelişmeler III. Selim'in otoritesine ağır bir darbe vurmuş, nihayet reformlarla beraber bunları yürüten kadroların öldürülmesine ve bizzat padişahın tasfiye edilmesine varacak olan bir ayaklanmanın hazırlanmasına yol açmıştır. Hayatı hakkında bilgi bulunmayan, ancak Kastamonulu olup Yeniçeri Ocağı'na girdiği bilinen Kabakçı Mustafa, bu gelişmenin başında görünen kişi olmakla beraber ayaklanmanın arka plandaki gerçek mi-

marlarının sadâret kaymakamı Köse Mûsâ Paşa ile Şeyhülislâm Topal Atâullah Mehmed Efendi olduğu bilinmektedir.

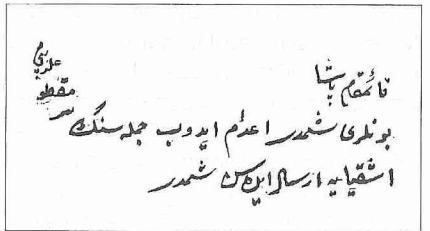
Rus savaşı sebebiyle ordunun İstanbul'dan hareketinden (12 Nisan 1807) sonra, Karadeniz Boğazı'ndaki kalelerin muhtemel bir Rus tehdidine karşı takviyesi kaçınılmaz olduğundan bu hususta birtakım tedbirler alınmasına teşebbüs edildi. Bu kalelerde bulunan yamakların Nizâm-ı Cedîd sistemi içine sokulmak istenmesi bunların Köse Mûsâ Paşa tarafından el altından tahrik edilmesine fırsat verdi. Yamaklara da Nizâm-ı Cedîd elbisesi giydirilmesinin düşünülmekte olduğu ve bu iş için Boğaz Nâzırı Mahmud Raîf Efendi ile Macar tabyası kumandanı Halil Haseki'nin görevlendirildiğine dair yapılan kışkırtmalar bunların isyanı ve bu iki kişinin öldürülmesiyle sonuçlandı ve olay isyanın çıkış noktasını teşkil etti (25 Mayıs 1807).

Ayaklanma İstanbul'da duyulunca Köse Mûsâ Paşa tarafından basit bir infial olarak takdim edildi, Nizâm-ı Cedîd ricâlince de önemsenmedi. Kabakçı Mustafa önderliğindeki isyancıların, sayıları giderek artan bir şekilde İstanbul'a doğru vâki olan yürüyüşleri sırasında özellikle Levent Çiftliği'ndeki tâlimli askerlerin müdahale etme ihtimalleri Köse Mûsâ Paşa'nın tertipleriyle ortadan kaldırıldı. III. Selim ise isyanın gelişmesiyle ilgili olarak kendisine verilen yanıltıcı bilgilerle aldatılmaktaydı. Tophane'ye kadar gelen âsileri dağıtmak için topçubaşının müdahaleye kalkışması da yine Köse Mûsâ Paşa tarafından önlenildi. Âsilerin sayıları İstanbul'da kalan yeniçerilerin ve ayak takımının da iştirakiyle arttı. Ocak ihtiyarları ve başta şeyhülislâm olmak üzere önde gelen ulemâdan açık destek ve teşvik gören âsiler birtakım isteklerde bulundular. Mûsâ Paşa tarafından hazırlanan, içinde Nizâm-ı Cedîd ricâlinden önde gelen kişilerin adlarının bulunduğu bir liste idamları istenmek üzere Kabakçı'ya iletildi. Âsiler bu taleple Atmeydanı'na doğru ilerlediler. İstanbul'da bulunan ve sayıları 10.000'i aşan Nizâm-ı Cedîd askerini kullanma basiretini gösteremeyen III. Selim istenilen ricâli feda etti ve Nizâm-ı Cedîd'in bütün kurum ve uygulamalarıyla ilgili isteklerine de olumlu cevap verdi. Fakat bu durum isyanı sona erdirmeydi. Padişahın bu kritik anda ortaya koyduğu zafiyet ve yillardır sürdürülen zorlu bir uğraşın neticesi olarak büyük maddî fedakârlıklarla kurmuş olduğu sistemi sahiplenmemesi

nihayet kendisinin de tahttan uzaklaştırılması sonucunu doğurdu. Adamları vartsıyla baştan itibaren isyanı destekleyen, III. Selim'e ve Nizâm-ı Cedîd'e karşı girilen tertiplerin içinde etkin rol oynamış olan IV. Mustafa tahta geçirildi (21 Rebûlelvel 1222/29 Mayıs 1807). İsyân bu şekilde başarı ile sonuçlandıktan sonra sadâret kaymakamı, şeyhülislâm, kazaskerler ve önde gelen ulemâdan Muhib Efendi ile Kabakçı Mustafa dahil olmak üzere bütün ocak yöneticilerinin iştirakiyle yapılan bir toplantıda, bundan sonra askerlerin devlet işlerine karışmamları ve emirlere riayet etmeleri taahhüdü karşılığında kendilerinden bu isyan sebebiyle hesap sorulmayacağına dair bir "hüccet-i şer'iyye" tanzim edildi (31 Mayıs 1807).

Kabakçı İsyânı ile başlayan yeni devir, bu hüccete rağmen yeniçerilerin devlet işlerine karışmaları ve her türlü aşırılıkları içinde geçen genel bir kargaşa dönemi olmuş, III. Selim'i tekrar tahta geçirip darbe teşebbüsünde bulunan Alemdar Mustafa Paşa'nın müdahalesi ve II. Mahmud'un tahta çıkarılmasıyla sona ermiştir (28 Temmuz 1808). İsyânın ardından Boğaz nâzirliğini elde etmiş olan Kabakçı Mustafa da II. Mahmud'un tahta çıkarılmasından on beş gün önce Alemdar Mustafa Paşa'nın yollandığı Pınarhisar âyanı Ali Ağa tarafından öldürülmüştür. Kabakçı İsyânı ile yenilenme ve yeniden yapılanma devrinin II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdığı tarihe kadar (1826) geçen uzun bir zaman için tamamen kapanması, ileriki dönemlerde devletin içte ve dışta karşılaştığı olumsuzlukların başlıca sebeplerinden birini teşkil etmiştir. Bu isyanın, devletin çağın gelişmelerine ayak uyduracak bir şekilde kendini islah etme gibi bir büyük fırsatı önlediği de söylenebilir.

III. Selim'in Nizâm-ı Cedîd ricâlinin idamlarını emreden hatt-ı hümayunu (BA, HH, nr. 7531)

BİBLİYOGRAFYA :

Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, II, 20-53; Câbi Ömer Efendi, *Târih* (haz. Mehmet Ali Beyhan, doktora tezi, 1992), İÜ Ed.Fak. Genel Kitaplık, nr. TE 9, s. 111, 114, 122, 138; *Georg Oğulokyan'ın Ruznamesi: 1806-1810 İsyanları, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud ve Alem-dar Mustafa Paşa* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1972; Kethüda Said, *Târih* (haz. Ahmet Özcan, yüksek lisans tezi, 1999), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 99-109; Mustafa Necib, *Târihçe*, İstanbul 1280, s. 21, 64, 84-85; O. F. von Schlechta-Wssehrd, *Die Revolutionen in Constantinopel in den Jahren 1807 und 1808*, Wien 1882; Zinkeisen, *Geschichte*, VII, 460-472; Cevdet, *Târih*, VIII, 69, 103, 134-135, 186 vd., 189, 347-348; Ahmed Refik, *Kabakçı İsyanı*, İstanbul 1331; N. Iorga, *Osmanlı Tarihi* (trc. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1948, V, 170-173; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 84-86, 88-89; *Mufassal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1962, V, 2799, 2805, 2810-2815, 2824; Necib Âsım, "Müverrih Âsım Efendi'nin Metrûkât-i Târihiyesinden Birkâç Parça", *TOEM*, sy. 32 (1332), s. 168-186; Çetin Derin, "Kabakçı Mustafa Ayaklanmasına Dâir Bir Tarihçe", *TD*, sy. 27 (1973), s. 99-110; a.mlf., "Yayla İmâmî Risâlesi", *TED*, sy. 3 (1973), s. 213-272; a.mlf., "Tüfengçi-başı Ârif Efendi Tarihçesi", *TTK Belleten*, XXXVIII/151 (1974), s. 379-443; E. Kuran, "Kabakçı-Oghlu Muştafa", *EP* (Ing.), IV, 322-323.

KEMAL BEYDİLLİ

KABAKLI, Ahmet (1924-2001)

Gazeteci, yazar, edebiyat tarihçisi.

24 Mayıs 1924 tarihinde Elazığ'a bağlı Harput'un Göllübağ'ında doğdu. Babası, Harput Sarayhatun (Sâre Hatun) Camii'nde müezzinlik yapan Ömer Efendi, annesi Münire Hanım'dır. Çocukluğu Harput'ta geçti. Üç yaşındayken babasını kaybetti. Elazığ Numune Mektebi'ni ve aynı binada açılan ortaokulu bitirdi. Elazığ Lisesi'nden mezun oldu (1944). İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nu ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1948). İlk görev yeri olan Diyarbakır Lisesi'ndeki çalışmaları ve *Karacadağ* adlı halkevi dergisindeki faaliyetleriyle yörede tanındı. Askerliğini Manisa'da tamamladıktan sonra Aydın Ticaret Lisesi'ne edebiyat öğretmenini olarak tayin edildi (1951). Maarif Vekâleti tarafından gönderildiği Paris'teki bir yıllık staj sonunda Çapa Eğitim Enstitüsü'nde ve Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğretim görevine devam etti. Bu arada Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirerek (1955-1960) kısa bir süre avukatlık yaptı. Emekli olduktan (1974) sonra Türk Müsiki Devlet Konservatuvarı'nda edebiyat dersleri verdi.

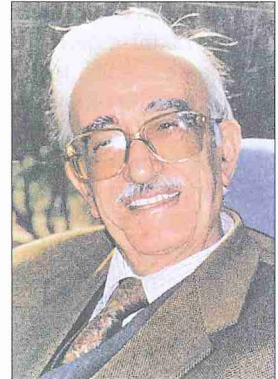
Yazı hayatına şiirle başlayan Ahmet Kabaklı'nın, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'ndaki öğrenciliği sırasında Abdülbaki Gölpınarlı'yı Yûnus Emre hakkındaki bazı görüşleri dolayısıyla eleştirdiği ilk yazısı *Son Saat* gazetesinde yayımlandı (20 Kasım 1946). 1947 Martından itibaren Nurettin Topçu'nun çıkardığı *Hareket* dergisinde "Aydın Hercümerci" başlığı altında eleştiri yazıları yazdı. *Bizim Türkiye* dergisinde siyasî hiciv ve tahlilleri, *Hisar* ve *İstanbul* gibi dergilerde şiir, deneme ve eleştirileri yayımlandı; bir şiirle Nurullah Ataç'ın dikkatini çektiyse de şiirde ısrarlı olmadı. *Tercüman* gazetesinin açtığı fıkra yarışmasını kazanınca (1956) derece alan diğer iki yarışmacıyla önce münâvebeli, 1957-1961 arası aralıklı, bu tarihten sonra da sürekli olarak "Gün Işığında" başlığıyla günlük yazılar yazdı. 3 Ekim 1986'da *Tercüman*'dan ayrılarak kısa ömürlü bir gazete olan *Yeni Haber*'de yazmaya başladıysa da Şubat 1988'de eski gazetesine döndü. Kapanmasından bir süre önce *Tercüman*'dan ayrılıp (Mart 1991) *Türkiye* gazetesine geçen Kabaklı 19 Kasım 2000 tarihine kadar bu gazetedeki yazılar yazdı.

Ahmet Kabaklı, edebiyat faaliyetlerini daha çok 1970 yılında kurucuları arasında yer aldığı ve başkanlığını yaptığı Türkiye Edebiyat Cemiyeti bünyesinde yürüttü. Bu cemiyetin yayın organı olarak Ocak 1972'de *Türk Edebiyatı* dergisini çıkarmaya başladı. 1978 yılında da Türk Edebiyatı Vakfı'nın kurulmasına öncülük etti ve ömrünün sonuna kadar bu vakfın başkanlığında bulundu. Çok sayıda ödül kazanan ve 1996'da gönüllü kuruluşlarca "şeyhülmuhammarrîn" ilân edilen Kabaklı 8 Şubat 2001'de İstanbul'da öldü ve Eyüp'te toprağa verildi. *Türk Edebiyatı* dergisinin, ölümünden sonra çıkan sayısı (Mart-Nisan 2001, sy. 329-330) Ahmet Kabaklı ile ilgili yazılara ayrıldı.

Ahmet Kabaklı gazete yazılarında polemikçi üslûbuyla öne çıkmış, millî kültürü ve mânevî değerleri savunarak Anadolu insanının sesi olmuş, bir dönemde adı *Tercüman* gazetesıyla özdeşleşmiştir. Tarihte ve kültürde devamlılık fikrini savunan Kabaklı hânedanlar ve rejimler değişse de devletimizin tek olduğu, Osmanlı Devleti'nin "devlet-i ebed-müddet" idealinin kendisinden önceki Türk devletlerini ve Türkiye Cumhuriyeti'ni de içine aldığı düşüncesindedir. Ona göre İslâmîyet ve Türklük tarihte benzerine az rastlanır bir terkip vücuda getirmiştir; bu terkinin taşıdığı zenginliklerden bugün de istifade

edilmesi gerekir. Türkler çeşitli kültürlerle temas ederek bugüne kadar gelmiş, ancak kendi kültürlerini koruyup Türk kalmayı başarmışlardır. Dünyaya hâkim bir ruh ve fetih zihniyetiyle bakan eski Türkler, diğer kültürlerden sadece gerekli ve faydalı gördüklerini alarak bunlara kendi damgalarını vurdukları için Türk kültürü yakın zamanlara kadar orijinalliğini korumuştur. Tanzimat'tan sonra bu ruhun kaybedilerek Avrupa kültürlerine aşağılık duygusuyla yaklaşılması yabancılaşmaya, kültür alanında sömürgeleşmeye ve bir kültür ikiliğine yol açmıştır.

Eserleri. Kabaklı'nın hepsi de İstanbul'da yayımlanmış çok sayıda eseri bulunmaktadır. **Edebiyat Tarihi.** *Türk Edebiyatı* (I, 1965; II-III, 1966; çok sayıda baskısı yapılan eserin 9. baskısı [1991] beş cilt olarak yayımlanmış, IV. cilt şiire, V. cilt hikâye ve romana ayrılmıştır). **Milliyetçi bakış açısıyla yazılan eser, hem edebiyat tarihi hem de özenle seçilmiş metinlerden oluşan kapsamlı bir edebiyat antolojisi niteliğindedir.** **Fikrî Eserleri.** *Müslüman Türkiye* (1970); *Mâbet ve Millet* (1970); *Kültür Emperyalizmi* (1970); *Bürokrasi ve Biz* (1976, fikir dalında Türkiye Millî Kültür Vakfı armağanı); *Bizim Alkibiya-des* (siyasî hicivler, 1977); *Temellerin Duruşması* (1989; fikir dalında Türkiye Yazarlar Birliği ödülü). **Deneme-Eleştiri.** *Şiir İncelemeleri* (1992). **Monografi.** *Mehmet Âkif* (1971); *Yunus Emre* (1971); *Mevlânâ* (1972. Selçuk Üniversitesi ve Konya Turizm Derneği ödülü); *Sultanü's-Şuara Necip Fazıl* (1995). **Roman, Hikâye, Senaryo.** *Ejderha Taşı* (yazarın çocukluk hâtıralarına dayalı hikâyeler, 1978); *Ecurufya* (mizahî roman, 1980); *Şair-i Cihan Nedim* (senaryo, 1996). **Röportaj.** *Sohbetler I* (Mevlânâ, Yûnus Emre, Fuzûlî, Erzurumlu İbrâhim Hakkı ile, 1987); *Sohbetler II* (Mehmed Âkif, Yahya Kemal, Necip Fazıl ile, 1987). İlk defa *Tercüman*'-

Ahmet
Kabaklı